

A Püspökmolnári Önkéntes Tűzoltó Egyesület vázlatos története

A Vas megyei Püspökmolnári község Önkéntes Tűzoltó Egyesületének jogelődje 1888-ban alakult meg, így 2018-ban a szervezet a fennállásának kerek évfordulóját ünnepelte.

Előjáróban két dolgot fontos megjegyezni. Az egyik, hogy a szervezet sokáig 1889-et tartotta az alakulás évének. Hogy mi alapján, az eddig nem derült ki, mert levéltári forrás és újságcikk is igazolja, hogy a megalakulás bő egy évvel korábban megtörtént. A másik fontos dolog, hogy a Rába völgyében fekvő Püspökmolnári a XX. század elején még három településből állt: Püspökiből, Molnáriból, illetve a kettő közötti Szenttamásból. Ezeket a század folyamán két lépcsőben összevonták, így jött létre 1949-re a mai falu. Az egyes névváltozatok természetesen az egyesület(ek) nevében is megjelent(ek).

Az egyesület múltjának kutatása számos nehézségbe ütközött. A levéltári forrásanyag például nagyon hézagos: az első alapszabály, a tagnévsor és az alakuló ülés jegyzőkönyve elveszett. A megyei levéltárban az első releváns irat (nem számítva a korabeli iktatókönyvet) csak 1899-ből való. Később is ritka a forrásanyag, de a Horthy-korszakból az újjáalakulás viszonylag jól dokumentáltan fennmaradt. Az egyesületi egységkönyv viszont csak 1968-tól tartalmaz bejegyzéseket – 2003-ig. Közben azonban van egy 10 évnyi hiátus, ráadásul a bejegyzések tartalma is elég változatos, gyakran pl. egyesületi közgyűlések anyagában a napirendi pontokat sorolták fel, de más lényegi információ (taglétszám, költségvetés, konkrét tevékenység stb.) nem derül ki belőle. Az egységkönyv „oktatási napló” részét pedig csak 1968–77 között vezették, akárcsak a tagnyilvántartást.

Ezeket a hézagokat valamelyest pótolják az újságcikkek. Különösen a Monarchia idejéből, amikor az egyesületek munkájáról rendszeresen beszámoltak az újságok lapjain. De egy szaklap is megjelent a XIX. század végétől: a *Vasvármegyei Tűzrendészeti Közlöny*, benne sok információval. A két világháború között a sajtóanyag kutatását nehezíti, hogy a területileg illetékes *Vasvári Újság* évfolyamai csak 1926–36 közöttől maradtak fenn, a megyei újságban pedig kevés a tudósítás. Viszont fontos forrás volt az 1960–70-es években vezetett, kéziratos *Falukrónika*, továbbá az '50-es évektől már rendelkezésre állnak személyes visszaemlékezések, évről évre egyre gazdagabb fotódokumentációk, sőt, egyéb relikviák is (plakettek, oklevelek, emléktárgyak).

A KEZDETEKTŐL AZ I. VILÁGHÁBORÚIG

A kiegyezés után gazdasági fellendülés következett be az országban. A földműves lakosság is vagyonosodott, de egy – akár villámcsapás, akár pipából kipattanó szikra, vagy gyufával játszadozó gyerek által előidézett – tűzvész könnyen földönfutóvá tehetette az embereket. Az ilyen csapások ellen a javak védelmére az emberek gondoskodni akartak, így egyrészt biztosítóegyesületeket, másrészt tűzoltóegyleteket alakítottak. (Ennek az egyesületalapítási szükségletnek kedvezett a kiegyezés után szabaddá vált politikai légkör és a megalkotott jogszabályi háttér is.)

A mai Püspökmolnári akkori három elődközsége közül elsőként Molnári ismerte fel a tűz elleni védekezés fontosságát, ill. tudott ehhez anyagi fedezetet biztosítani. Ezt igazolja az, hogy Vas vármegye köztörvényhatósági bizottságának 1888. február 6-i közgyűlési na-

pirendjén 34. pontként szerepelt „*Molnári község képviselőtestületének határozata tüzi fecskendező beszerzése tárgyában.*” Püspöki község 1889 végén vásárolt magának fecskendő.

A szomszédos Zsennyében ekkor már működött tűzoltó-egyesület, így a példa adott volt. Összefogott Molnári, Szenttamás és Püspöki lakossága, és önkéntestűzoltó-egyletet alapítottak (ahogy az ugyancsak szomszédos Rum és Hídvég lakói is). Erről olvassuk el a *Vas megyei Lapok* 1888. augusztus 2-ai tudósítását: „*Három új tűzoltó egylet alakult a múlt hó folyamán Vas megye vasvári járásában, és pedig a rumi, a molnári-püspöki- és szent-tamási, s a rába-hídvégi. A tűzoltó egyletek már ideiglenesen meg is választották tiszti karukat. [...] Molnári-Szt-Tamás és Püspökiben főparancsnok Bezerédj Adorján, elnök Szabó József apát ur lett, védnökül pedig itt Fesztetich Taszilo gróf kéretett fel.*” Bezerédj Adorján Zsennyén volt birtokos, aki Rumban téglagyárat és gőzmalmot épített. Szabó József molnári apát és szenttamási plébános volt, Festetics Tasziló pedig gróf Festetics Györgynek, az Andrássy-kormány egykori miniszterének fia, akinek kastélya és uradalma volt Molnáriban. Az egylet – melynek ekkor 43 tagja volt – a működési engedélyt 1888. október 3-án kapta meg.

A megalakult szervezet lépéseket tett az anyagi alapja biztosítására, hiszen a tagdíj ehhez kevés volt. Több tudósítás is fennmaradt „*tánczvigalmak*”-ról, amelyekben a belépőjegyten túli „*felülfizetés*”-eket hírlapilag is nyugtázták. De ez is kevés volt, ugyanis 1892 márciusában „*az egylet felségfolyamodványt nyújtott be segély kinyerése végett*”. A kapcsolatok ápolása céljából pedig több környékbeli tűzoltómulatságon megjelentek a községek lánglovagjai.

De nemcsak mulatoztak, hanem gyakorlatoztak is: 1889 októberében például a rumi és a Zsennye vidéki tűzoltó-egyesületekkel közösen, amit tekeverseny és tombola követett. 1891-ből áldozócsütörtökön tartott tűzoltó díszgyakorlatról van tudósításunk. Ha a helyzet úgy hozta, akkor pedig ellátták alapfeladatukat, akár a környékbeli települések tűzeseteinél is.

Egy 1890-es újságcikk közli a Vasvári járás fecskendőinek bemutatását, melyből a korabeli Molnári és Püspöki fecskendőjét is megismerhetjük. Mindkettő kitűnő állapotú „*szívóműves 2 hengerű szekérföcskendő 1 sugárral*”, a Seltenhofer gépgyárban készültek, a hengerbőségük 100 mm volt, mindkettőhöz 14 fős kezelőszemélyzetre volt szükség. Molnárié 30,5 méterre vitt el és 722 Ft-ba került, Püspöki azonban jobb vásárt csinált, mert a fecskendője 31,5 méterre vitt el és csak 682 Ft volt az ára.

1891. november 5-én közigazgatási hatósági felügyeleti vizsgálatra került sor Molnáriban, Püspökiben és Szenttamáson. A felvett jegyzőkönyvben a tűzrendészetről is van információ. Molnáriban ekkor a tűzoltóegyletnek 24 tagja volt, Szenttamáson pedig 19. Püspökihez azt írták, hogy nincs tűzoltó-egyesület! (Vajon a püspökiek valamilyen oknál fogva kiléptek volna a közös alapítású egyesületből?) Ugyanakkor mindhárom község jól karbantartott tűzoltóeszközökkel rendelkezett, és a tűzkár elleni biztosítás is elterjedt volt a községekben.

Úgy látszik, az egylet működésével nem voltak elégedettek az illetékesek, és ennek 1896-os és 1897-es leírásokban hangot is adtak. 1899-ből a rábahídvégi körjegyzőség 4 községről (Rábahídvég, Molnári, Püspöki, Szenttamás) maradt fenn közös hatósági felülvizsgálati jegyzőkönyv. Eszerint ekkor már Szenttamáson sem volt egyesület, csak Molnáriban (és Hídvégen). Molnári tűzoltó-egyesülete Antal Vince parancsnoksága alatt működött, mindössze 9 taggal, és a község részéről támogatásban részesült. Feljegyezték még, hogy Püspökiben a község tulajdonában lévő épületek tűzkár ellen biztosítva voltak. (Molnáriban és Szenttamáson nem volt községi tulajdonú épület.) Az 1902. januárjában kelt hatósági jegyzőkönyv pedig már azt írja, hogy a Molnáriban működő egyesület sem kapott a

község részéről támogatást. Ez évből fennmaradt Barabás István tűzrendészeti felügyelő részletes leírása a Vasvári járás tűzoltóságainak állapotáról, ebben konklúzióként ezt írja: „... Molnári és Püspöki községeket Szent-Tamás község kapcsolja össze. E hármás községben egy erős tűzoltói szervezet létesíthetése már csak rövid idő kérdése.”

Az események azonban más irányba haladtak. Fennmaradt ugyanis egy iratanyag, amely „A molnári, püspöki, szent-tamási önkéntes tűzoltó egyesület feloszlása” tárgyában keletkezett. 1903. november 14-én egy (belügy)miniszteri tanácsos írt levelet Vas vármegye alispánjának, amelyben korábbi előterjesztésre hivatkozva ezt írja: „Molnári község képviselő-testülete 1180/902 számú határozatának azt a részét, mely az önkéntes tűzoltó egyesület feloszlottnak jelenti ki, illetéktelenség okából megsemmisítem, mert az egyesületek [...] önkéntes feloszlás hiányában csakis a kormányhatóság által oszthatók fel hatóságilag. Felhivom tehát, hogy a mennyiben az egyesület tényleg nem működik, utasítsa azt, az alapszabályok értelmében való önkéntes feloszlásra, ha pedig ez záros határidőn belül nem sikerülne, tegyen hozzám véleményes jelentést az egyesület feloszlására és hatóságilag megállapítandó vagyonának hová fordítására nézve.” Hogy ezt követően pontosan mi történt, nem tudjuk. Viszont az 1904. szeptember 24-én megtartott közigazgatási hatósági vizsgálat jegyzőkönyve szerint már Molnáriban sem volt önkéntes tűzoltó-egyesület!

A községeknek azonban enélkül is voltak feladatai a tűzrendészet területén. 1905-ben készült el *Vasvármegye tűzrendészeti szabályrendelete*, mely előírta, hogy a legalább 50 házból álló községeknek – mint Molnáriának és Püspökinek – milyen tűzoltóeszközökkel kell rendelkezniük. Ezt nyilván tudták teljesíteni, hiszen a korábbi egyesületek berendezése a községek kezelésében maradhatott. 1906-ból egy szenttamási gyakorlatnak indult, majd „éles” oltássá változott esetről maradt fenn tudósítás, ezt követően viszont csak elvétve fordul elő itteni „tüzes” hír a sajtóban.

1914 nyarán kitört az I. világháború, a férfiak jó része a frontra került, a szervezett tűzoltóélet több évre megszűnt.

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Az 1920-as években a tűzoltó-egyesületek újjászerveződtek. Az itteni falvak 1907 óta már a Rába előtagot viselték. Rábamolnáriban 1922. december 20-án volt az újjáalakulás, Rábapüspökiben ez 1925. augusztus 21-én történt meg. Ekkor egyébként Önkéntes Tűzoltótestületnek hívták a szervezeteket.

Rábamolnáriban 1925. november 30-án, Rábapüspökiben pedig december 4-én rendkívüli közgyűlést tartottak, amelyeken alapszabálymódosításra került sor. Az ekkor elfogadott alapszabály mindkét községből fennmaradt, továbbá tagnévsor és közgyűlési jegyzőkönyv is. Sőt, Rábamolnári közgyűlési jegyzőkönyvében és alapszabályán pecsét is található. Az alapszabályok egyébként tartalmilag teljesen megegyeznek. (A harmadik faluból, Rábaszenttamásról nem találhatóak meg ezek a dokumentumok.)

A Rábamolnári-i Önkéntes Tűzoltótestület vezetése az alábbi személyekből állt: Sely Gyula (született 1883) parancsnok, Bencsik János (1888) alparancsnok, Bencsik Kálmán (1886) jegyző, Kovács Lajos (1888) pénztáros és Gombor Sándor (1888) szakaszparancsnok. Az egyesületnek további 20 tagja volt még, akik 1884 és 1905 között születtek. Összesen tehát 25 rendes tag, de volt még 4 pártoló tag is. Rábapüspökiben az Önkéntes Tűzoltótestületet 1925-ben elnökként Piri Mihály (született 1874-ben) vezette, a parancsnok Gálos Béla (1891), a jegyző (titkár) Bauer Gyula (1899), a pénztáros Kiss Antal (1883) volt. További 24 rendes tag (születési idejük 1893 és 1905 közötti), és 19 pártoló tag neve is szerepel a jegyzőkönyv-

ben. Újsághír sokáig nem jelent meg róluk, így bizonyára csak a legszükségesebb feladatokat (oltás) látták el, és nem éltek jelentős közösségi életet.

Még 1924 tavaszán (tehát a rábamolnári testület újjáalakulása után, de még a rábapüspöki elé előtt) égett le a Marton család rábapüspöki vízimalma. Fogatok hiányában a molnári tűzoltók nem tudtak az oltáson megjelenni, de a szenttamásiak ezt úgy oldották meg, hogy magukat fogták a fecskendő elé! De így is elégett 3 vagon gabona és a malom gépeinek egyes alkatrészei.

1926 mozgalmas éve volt a lánglovagoknak. Februárból egyleti közgyűlésről, áprilisból tűzoltó táncmulatságról van tudomásunk, augusztus 1-jén pedig az a rövid hír jelent meg a *Vasvári Újságban*, hogy „*Rábamolnári község tűzoltószervezete és harangtornyot épít.*” 1926 novemberéből a tűzoltók részvételével a világháborús hősi halottak sírjánál megtartott ünnepségről maradt fenn tudósítás, az 1927. február 27-ei számban pedig arról olvashatunk, hogy a rábamolnári egyesület műkedvelői előadással egybekötött táncvigalmat rendezett a kocsmában. (A bál mellett a felvonulással egybekötött szüreti mulatságok szervezőiként is feltűnnek az önkéntes tűzoltók az újságcikkekben.) 1927-ben a rábapüspökiek is megjelentek a hírekben: színelőadást és táncmulatságot rendeztek. Püskösdfőn Rábahídvégen a bárói kastély udvarán járási tűzoltó- és levéteünnepség volt, amelynek keretében versenyre is sor került. A tudósítás kiemeli, hogy „*a körzet tűzoltócsapatai [...] gyorszerelést mutattak be. A rábamolnáriak 33, hidvégiek 34, püspökiek 41 másodperc alatt végezték el.*” Október 28-án Rábahídvégen pusztított nagy tűz, ahol 10 tűzoltócsapat vett részt az oltásban, köztük a „*rábamolnári, püspöki, szenttamási*” tűzoltók is. Hosszú idő óta most először szerepeltek a szenttamásiak a hírekben, bár az nem egyértelmű, hogy önálló egyesület volt-e már ekkor.

Tűzoltók 1927-ben a rábamolnári kocsmá előtt

1928 őszéről rövid összegző leírás is fennmaradt az egyletekről a *Vasvármegyei Tűzrendészeti Közlönyben*. Ekkor a 3 község a Rábahídvégi körzetbe tartozott. Rábamolnáriban 37 önkéntes tűzoltó volt Sely Gyula körjegyző parancsnoksága alatt, Rábaszenttamás 18 lánglovagjának az evangélikus tanító, Balikó Mihály volt a parancsnoka, Rábamolnári 36 önkéntes tűzoltóját pedig Gálos Béla földműves vezette parancsnokként. Mindhárom faluban 1–1 kocsifecskendő volt, Rábamolnáriaknak 120 méteres tömlővel, a másik két falunak 100 méteressel.

1928-ban sor került Rábapüspöki és Rábaszenttamás összevonására, az új község neve Püspöktamási lett, ami maga után vonta az egyesületek összeolvadását is. 1929 őszén Püspöktamási 55 önkéntes tűzoltóját a két korábbi parancsnok, Gálos Béla és Balikó Mihály vezette; 2 kocsifecskendőjük volt 200 m tömlővel. Az ekkor még önálló Rábamolnári 36 önkéntes tűzoltójának Bencsik János volt a parancsnoka. Egy kocsifecskendőjüknek 60 méteres tömlője volt.

1931 februárjában járási tűzoltótanfolyam indult Vasváron, ezen Püspöktamásiból Szi-jártó István vett részt, aki ekkor a Püspöktamási ÖTE parancsnoka volt. 1934-ből a

Tűzoltók műkedvelő előadással egybekötött mulatságon a molnári kocsmá udvarán 1942-ben

ra került felnőtt férfiak közül sokan megsebesültek, elesetek vagy hadifogságba kerültek, ami a helyi tűzoltóságot is szétzilálta.

A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁN

A II. világháború után a tűzoltóság és a tűzrendészet újjászervezéséről szóló 10.280/1945. ME rendelet az alulról jövő kezdeményezésre létrejött, a hatalomtól független egyleteket feloszlatta, helyettük szoros állami felügyelet alá vont testületeket hoztak létre. Rábamolnáriban Ács Lajos, Püspöktamásiiban Horváth Miklós lett a vezető. (Ők 1965-ben megkapták a *Tűzrendészeti érem* arany fokozatát.) A legfontosabb feladatuk a kiesett tagok pótlása, az utánpótlás kinevelése volt. Az iskolásokból úttörő rajt szerveztek, akiket felkészítettek a tűzoltók feladataira. A téli hónapokban elméleti továbbképzést folytattak, az őszi és tavaszi hónapokban pedig gyakorlati oktatás zajlott. A szomszéd községek között – a Rákosi-kor-

Vasvári Újságban egy glossza említi meg a rábahídvégi báró Seebach Károly temetését, ahol „*parádés ruhában*” Rábahídvég és Rábamolnári 72 tűzoltója adta meg a végtisztességet az elhunyt bajtársnak. Tehát a molnári tűzoltóknak ekkor már biztosan volt egyenruhájuk. 1936-ban Püspöktamási képviselőtestülete a tűzoltószert ház rendbehozatalára 80 pengőt szavazott meg a költségvetés terhére, 1939. szeptember 24-én pedig a tűzoltóparancsnok tiszteletdíját 1940-től évi 15 pengőben állapították meg.

1941-ben hazánk is belesodródott a II. világháborúba, a front-

szakban gyakori munkaversenyek mintájára – tűzoltó páros versenyeket rendeztek, amelyet több alkalommal a püspöktamásiak nyertek meg. A korábbi évtizedek hagyományát folytatva színdarabokat is betanultak, amelyekkel nemcsak a falu lakóit szórakoztatták, de kulturális seregszemléken is szerepeltek. Novemberben Katalin-bált tartottak, melynek bevételéből egyenruhát, eszközöket vásároltak.

Az 1950-es évektől 1972-ig női raj is működött a szervezetben belül, amely nemcsak a férfiakat segítette és kulturális programokat szervezett, de tűzoltóversenyeken is jól szerepeltek: az 1968-as és 1969-es járási versenyeket megnyerték (ezzel komoly bevétellel gazdagítva a testületet).

Bár Püspöktamási és Rábamolnári 1949-ben Püspökmolnári néven egyesült, de a két tűzoltócsapat egyelőre külön működött (Püspökmolnári I. és II. néven). 1968-ban azonban megtörtént az egyesülés: Szalai Ferenc tanítót elnökké választották, Szele Pál vb-elnök testületi titkár, a parancsnok Horváth Miklós (majd 1969. januári halála után Varga György) lett. 1972-ben Szalai Ferencet Szele Pál váltotta a szervezet élén, a titkári teendőket ekkortól Böröcz Imre látta el.

A közgyűlés mellett a vezetőségi ülések jelentették még a szervezet irányításának eszközét. Ezeken többször téma volt a téli oktatás, a területfelelősi hálózat kialakítása (tehát

Kocsifecskendőt szerel a női raj egy versenyen az 1960-as években

Az egyesített tűzoltótestület 1968-ban

az, hogy mely tűzoltók mely utcákban álló házak vagy intézmények tűzrendészeti helyzetéért felelősek, akiknek a fűtési idény kezdetén ellenőrizniük kellett az épületeket), az aratás-cséplés tűzrendészeti ellenőrzése, a versenyekre való felkészülés, és itt készítették elő, majd értékelték a közgyűléseket is.

Az 1971. év végére elkészült az új tűzoltószertár és oktatóterem a község központjában. Viszont a szervezet kulturális tevékenysége eddigre elhalt, csak a húsvéti locsolóbál tartása maradt meg. A társadalmi munkából azonban mindig kivették a részüket. 1975-ben a szervezet elnökévé Szanyi Antalt, a téesz elnökhelyettesét választották meg, a parancsnok továbbra is Varga György maradt. 1977-ben, mivel a falu önállósága megszűnt, a testület is Vasvár nagyközség irányítása alá került. 1986-ban pedig Rábahídvéggel jött létre közös tanács, ezért a szervezet is ennek az irányítása alá került (vagyis közös tűzoltótestület jött létre a két faluban). Az elnök Szanyi Antal maradt, parancsnok a rábahídvégi Márkus László lett, titkár Kovács Károlyné, egységparancsnok pedig Varga György.

Mivel Püspökmolnári 1990-ben ismét önálló lett, így az ÖTE szétválása is megtörtént a következő évben. Az újjáalakult püspökmolnári szervezet elnöke Szanyi Antal maradt, parancsnok: ifj. Varga György, titkár: ifj. Nagy László. 1991-ben egy vegyes használatú Zsuk tehérgépkocsit vásároltak, 1993-ban pedig egy motorfecskenőt. Ekkor már – az önkormányzat mellett – a termelősövetkezet és a községben varrodát fenntartó Puma cég is támogatta az egyesületet, pályázati forrásból pedig ruházatot és eszközöket vásároltak.

1997 elején tisztújításra került sor: elnökké ifj. Babos Józsefet választották, a parancsnok Varga György, a titkár Nagy László maradt. Az 1998. januári közgyűlésen már csak 16 tag vett részt, ami jelzi a taglétszám komoly csökkenését. Az egykori női raj viszont 2003-ban újjáalakult, rajparancsnoknak Szalai Istvánnét választották meg; a hölgyekről a Magyar Rádió és a TV2 *Aktív* című műsora is tudósított.

Az évek múlásával szerencsére egyre kevesebb tüzeset történt a faluban, így a tűzoltók inkább csak a falunapi bemutatókon vagy különféle gyakorlatokon mutathatták be tudásukat. Jelenleg a Püspökmolnári Önkéntes Tűzoltó Egyesület 22 taggal közhasznú civil szervezetként működik, költségeit önkormányzati támogatásból, pályázati forrásból és az adó 1%-os felajánlásából fedezi. Elnöke Babos József, a parancsnok pedig Varga György.

Kuglics Gábor

Drávaközi nyomdák, könyvkereskedők és sajtótermékek a kezdetektől 1944-ig

BEVEZETÉS

A Drávaköz – más néven Dél-Baranya – mint sajátos népi–néprajzi tájegység vázlatos nyomdászati- és sajtótörténetének megírására, valamint a helyi könyvkereskedők számbavételére vállalkozik ez a rövid tanulmány a kezdetektől, a XX. század elejétől a II. világháború végéig.

A három érintett település magyar nyomdáinak számbavételénél teljességre törekedünk, de tisztában vagyunk azzal, hogy tanulmányunk nem lehet hibátlan és hiánytalan.